

Szent László városa

Azt olvasom, hogy Kőbányának is befellegzett. A X. kerület lokál patriotái addig panaszkodtak, hogy míg a főváros többi része imponálóan épül, szépül, fejlődik, addig Kőbányával senki sem törődik. Egyetlen dísz és büszkesége a plébánia temploma, melyet a zseniális *Lechner* Ödön épített. De mi haszna, ha szép a templom, mikor rossz a levegő, megfertőzik a sertésszállások. A sertésszállásokat tehát ki akarják költöztetni Vecsésre azzal a 40.—50.000 sertéssel együtt, amelyekkel a kőbányaiak semmi áron nem akarnak egy levegőt szívni. De ez nem elég, mondják a kerület vezérei. El kell tüntetni a régi Kőbányát, nevével, büzzével együtt, hogy nyoma se maradjon és az őszi első közgyűlésen azt fogják indítványozni, hogy változtassák meg a X. kerület nevét. Ha a Lipótváros máriól-holnapra átváltozhatott Szent István városává, legyen Kőbányából Szent László városa.

A gondolat nem rossz. Okos is, célszerű is, pénzbe sem kerül. Így aztán Kőbányára is ráillik majd *Bárczy* István híres mondása. *Bárczy* István a tabáni viskók helyén gyönyörű, modern várost akart építeni, de az idő múltott, jött a világháború és a Tabán nem mozdult.

— Mi lesz a Tabánnal, polgármester úr?! — kérdezte *Bárczyt* egy újságíró.

Bárczy mosolygott.

— *Tabán nem lesz, hanem volt!* — adta vissza a szót a polgármester.

Kőbánya: Burgundia

Körülbelül így lesz ez Kőbányával is. Abban azonban van némi túlzás, hogy Kőbánya nem fejlődik. Hogyne fejlődne. 1869-ben, három esztendővel azelőtt, hogy Pest, Buda és Óbuda Budapestté egyesült: Kőbányán még több volt a sertés, mint az ember. Akkoriban Kőbányának mindössze 4353 *polgári* lakója volt, ma pedig nyolcvanezernél is több lakóinak száma. Ötvenöt évvel ezelőtt Kőbánya minden ezer lakójára 52—53 születés esett, ma pedig 13—14 gyermekszületés esik ezer lakóra. De még érdekesebb dolgokat mond a halálozási statisztika. Eszerint 1874-ben Kőbánya minden ezer lakója közül 44 halt meg, 1935-ben pedig 11—12, amiből nyilvánvaló, hogy hatvan esztendő alatt óriásiit javult a közegészségügy Kőbányán. De kétségtelen, hogy ezután még jobban fog javulni, ha majd Szent László városa lesz Kőbányából.

Harmadfélszázad esztendővel ezelőtt egyszer már szóba került, hogy Pest egyik részét Szent Lászlóról nevezik el, de ez a rész akkor nem Kőbánya volt, hanem a Lipótváros, melyet a napokban kereszteltek el Szent István városává. Nevet akartak adni akkoriban Kőbányának is: *Burgundiának* nevezték és ilyen néven szerepel Kőbánya az 1703. évi privilégiumlevélben is.

Kőbánya 235 esztendővel ezelőtt jutott Pest város birtokába, de 38 esztendeig pörösködött érte, míg véglegesen a magáénak mondhatta. Hogy a török uralom előtt kié lehetett Kőbánya területe: ma már nehéz lenne megállapítani. Nagy a valószínűsége annak, hogy a törökvilág előtt Kőbánya is a *Fáy* nemzetség ama birtokához tartozott, mely a Kecskeméti-kapuig (a mai Calvin-tér) terjedt. Budavár visszavétele után, mikor *Vattay* János Csömörrel együtt magának foglalta le a szentmihályi, szentlőrinci, gubacsi, soroksári és sárréti pusztákat, úgy hallgatólagosan jogot formált a kőbányai területre is, de nyíltan nem akart, vagy nem mert vele előállni. Mikor azonban 1695-ben a vármegye elrendelte Pest város határainak megállapítását, *Vattay* János és *Beniczky* Tamás Szentlőrinc és Cinkota urai tiltakoztak a határvonalak új megállapítása ellen. Ennek a tiltakozásnak az volt a rugója, hogy *Vattay* János nem akarta elveszíteni Kőbányára vonatkozó jogigényét. Hat esztendő múlva *Szunyogh* Imre alispán Kőbányát mégis odaítélte Pestnek s „a derék és körültekintő” szenátorok — a vármegye így titulálta a határjárasi jegyzőkönyvben Pestváros tanácsát — hálából egy minden városi teherrel mentesített házat ajándékoztak alispán uramnak. Ma talán megvesztegetésnek mondanák az ilyesmit, de akkoriban — úgylátszik — elnézőbbek és megértőbbek voltak az emberek.

Pest legelő nélküli

Vattay nem nyugodott bele az ítéletbe, de alkalmasabb időket várt az ítélet megtámadására. Az alkalmasabb idők azonban sokáig vártak magukra. Mivel pedig Pestvárosának legelőre volt szüksége, a kőbányai homok pedig nem termett elég fűvet, a tanács *Vattaytól* kibérelte legelő céljára a szentlőrinci, gubacsi és péteri pusztákat alighanem azzal a titkos gondolattal, hogy majd egyszer — valamikor perrel, vagy pénzzel örökáron megveszi a város számára a legelőt. *Vattay* megsejt-

hette a csalafinta szándékot és 1722-ben felmondta a bérletet. Pest pedig legelő nélkül maradt.

A város egyelőre úgy próbált segíteni magán, hogy betiltotta a birkatartást; a szántást, a törökőri dűlő kivételével becsüntette; a sertéskondákat pedig lelvéssel való fenyegetés mellett parancsolta el a mezőről. Pest városa, meg *Vattay* addig-addig kellemetlenkedtek egymásnak, míg végre *Vattay* megúnta a dolgot és Csömört, a hozzátartozó öt pusztával: Szentmihályal, Gubaccsal, Szentlőrincsel, Péterivel és Soroksárral 1729-ben cserébe adta *Grassalkovich* Antal personalisnak Pereg, Imrefalva, Szentkirály, Aporka és Bial pusztáért. Az egyezségnél kiderült, hogy akkoriban tízezer forintra becsülték ama puszták értékét, amelyeket *Grassalkovich* cserébe kapott. Kis pénzért nagy darab földet lehetett akkoriban vásárolni, de Pestnek még kis pénze sem volt.

Egyébként *Grassalkovich* keményebb szomszédnak bizonyult, mint *Vattay*. A personalis azzal kezdte a szomszédságot, hogy pert indított Kőbányáért és egészen a Kecskeméti-kapuig terjedő földek átadását követelte Pestvárosától. Öt esztendeig folyt a pereskedés, 1734-ben aztán békésen megegyezett a két perlekedő fél. Mivel a birtokhatárok érintkeztek: *Grassalkovich* Rákoskeresztúr határából átadott egy darabot Pestnek, Pest viszont a Gubacsi és Szentlőrinci határt toldotta meg a magáéból. Ezenkívül fizetett *Grassalkovich*nak kétezer forintot. Hogy pedig teljes legyen a békekesség, *Grassalkovich* Antal Hatvani utcai házát (ma Városház-utca 1. alatti bérház van a helyén) és Kerepesi-úti kertjét, vagyis azt a Rákóczi-út és Múzeum körút sarkán levő hatalmas területet, melyen többek között 1908-ig a régi Nemzeti színház állott, mentesítette Pest városa minden városi adóteher alól. 1741-ben az uralkodó is jóváhagyta ezt a megállapodást.

Százkilencvenhat esztendővel ezelőtt így lett végleg Pesté Kőbánya, melynek ősz-től kezdve Szent László város lesz a neve.

Pásztor Mihály